

Renavlens Betydning for det engelske Husdyrbrug.

Foredrag i det kgl. Landh. Selskab d. 15. Januar 1890 af Konsulent,
Dyrlæge P. A. Mørkeberg.

Da jeg i Aften for første Gang har den Ære at træde frem som Foredragsholder for det kongelige danske Landhusholdnings-Selskab, føler jeg Trang til at bringe dette min Tak for den Uddannelse, jeg i de sidste Aar under dets Ledelse og ved dets Understøttelse har haft Lejlighed til at erholde, og ganske særlig føler jeg mig opfordret til at takke for Understøttelsen til de for mig saa betydningsfulde Rejser i Udlandet, navnlig i England, Skotland og Irland, ikke alene for Pengehjælpen, men ogsaa for de uvurderlige Introduktioner, der i saa væsentlig Grad have bidraget til den Aabenhed og Beredvillighed, hvormed jeg er blevet modtaget alle Vegne!

Overalt hvor jeg har rejst har det stadig været Husdyrbruget, jeg har rettet min Hovedopmærksomhed paa, men da som bekjendt Husdyrbruget alle Vegne hviler paa Basis af Naturforholdene og Handelsvilkaarene, har jeg ogsaa bestandig haft Øjet aabent for disse, anvendt Tid paa at sætte mig ind i dem, og derved ere mine Rejsers Maal blevne lige saa omfattende som interessante for mig.

Den største Opmærksomhed har jeg skjænket Kvægavlen og Svineavlen og tildels Faareavlen, medens Hesteavlen stadig har været holdt i 2. Række, men selv med

denne Indskrænkning i Opgaven, maa det vist dog kunne forstaas, at det har været mig umuligt at trænge dybt ind i alle Husdyrbrugets Forgreninger. Uagtet jeg tør sige, jeg ikke har ligget paa den lade Side, er der dog mange Spørgsmaal, jeg staar ved Foden af endnu; men jeg véd nu, hvor de kunne findes belyste og haaber paa, at jeg i Fremtiden vil faa Lejlighed til nærmere at sætte mig ind i dem.

En Hovedvægt har jeg altid lagt paa at sætte mig ind i selve Avlen, paa Tilblivelsen af og Forholdene hvorunder de Dyr have levet, der have vedligeholdt Slægterne og altsaa bidraget væsentligst til Husdyrbrugets Udvikling. Jeg har navnlig søgt at trænge ind i dette Forhold i de saa højt udviklede Kreaturlande England og Skotland, og det er ogsaa denne Side af det engelske Husdyrbrug, jeg i Aften skal have den Ære at fremsætte min Opfattelse af: Renavlens Betydning for det engelske Husdyrbrug.

Naturforholdene. Tage vi en Tur gennem Storbritanien, ville vi strax se, at det er et Land, der egner sig udmærket for Kreaturavl, det er gennemgaaende gode Jorde, vi passere, vel skikkede for Græsvæxten. Vi se ogsaa Landet i stor Udstrækning anvendt hertil, og den Frødhed og Fylde, Græsvæxten ofte opnaar, den Saftighed og friske grønne Farve, den har, navnlig langs de mange Flodbredder og omkring de mange og store Herresæder, er noget, som vi ikke kjende Magen til hjemme. Over Halvdelen af Landet ligger i Græs, deraf mere end $\frac{1}{3}$ i permanent Græs og ca. $\frac{1}{10}$ af Landet dyrkes med Rodfrugter, saa vi have altsaa heri Beviser nok for, at Landet ikke alene egner sig godt for Kreaturavl, men at det ogsaa benyttes dertil i stor Udstrækning. Men Græs og Turnipsvæxten er ikke ligelig fordelt, Landets Frødhed er ikke jævn, og mange Steder afløses de frødigste Egne af de tarveligste Bakker, der kun ere gode nok for de mest haardføre Faareracer og næppe nok det, naar man kommer

helt op paa Bakketoppene, der mange Steder ere lyngklædte eller bevoxede med haardføre Fyrretræer.

I England er Frugtbarheden gennemgaaende størst og Jordbundsforholdene mest ensartede, skjøndt der er betydelig Forskjel. De sydøstlige Distrikter og Midtlandet er frodigst, Yorkshire er ogsaa et udmærket Land, Nor- og Suffolk gennemgaaende gode, ja der er i det Hele taget ikke meget bakket og daarligt Land undtagen i Højdedragene i Gloucestershire, hvor Cotswoldhøjene danne et magert Parti, samt i Dele af Durham. Wales er af højst ulige Frugtbarhed og meget bakket. Skotland frembyder de største Afvekslinger. Den sydlige og især den sydøstlige Del med Lothian som Midtpunkt er meget frugtbart, Øst Lothian er ligefrem bekjendt for sin Frugtbarhed, Fifeshire og Forfarshire ere navnlig af os Danske fra tidligere Tid kjendte for deres gode Jorde og Mønsteragerbrug. Det nordøstlige Hjørne af Landet Aberdeenshire, Kincardineshire, Banff og Elginshire ere højere liggende, men dog overmaade gode Landskaber. Men saa have vi hele det nordvestlige Skotland, det kaldes med Rette »The Highland«; thi det er Bakke paa Bakke, Bjerg paa Bjerg, det vildeste, men skjønneste Landskab, man kan have for Øje. Hertil maa henregnes Perthshire, Argylshire, Invernesshire og alt hvad der ligger Nord derfor. — Saaledes ere Hovedtrækkene af Skotlands Jordbundsbeskaffenhed. Men iøvrigt er det ligegyldigt hvorsomhelst man færdes i Skotland, Bakker, store, sorte Høje ser man overalt omkring sig, de ere ligesom strøede ud, men danne dog altid nærmere beset afbrudte Led i lange Bjergrygge. Selv det bekjendte Lothian har Exempler nok at frembyde derpaa, det mest frodige Agerland afbrydes ofte pludselig af høje, golde, lyngklædte Bakker, Hjem for det skotske Blackfacefaar. — Ja, en nærmere Beskrivelse af Landet kunde jeg godt have Lyst til at gaa ind paa; thi der er intet Sted, der i den Grad har henrevet mig netop paa Grund af de mærkelige, smukke, afvexlende Naturforhold — som Skotland; men min Mening med denne Naturbeskrivelse har kun været

den at bringe Opmærksomheden hen paa 2 Ting, dels at *Landet egner sig godt til Kreaturavl og ogsaa anvendes dertil i stor Udstrækning, dels at den Kreaturbestand, Landet har, maa være i Besiddelse af højst forskellige Egenskaber for at kunne drage fuld Nytte af de ulige Forhold, hvorunder den er stillet.* Det vil forstaaes, at det ikke alene er de fjernere, mere adskilte Egne, der maa have forskelligartet Kreaturbestand, men at man ogsaa ofte, og navnlig i Skotland, selv indenfor temmelig snevre Omraader, maa have Besætninger, der stille højst ulige Fordringer til Livet. Lavlandet, Bakkeryggen og Landet derimellem.

Heri ligger Grunden til de mange forskellige Racer, Storbritanien har at fremvise.

Som Jordbunden passer ogsaa *Klimaet* særlig godt for Kreaturavl, mildt og jævnt fugtigt som det er. Men med den Udstrækning, Landet har fra Nord til Syd, er der selvfølgelig stor Forskjel paa Klimaets Barskhed. Det nordlige Skotland har en kold, streng og temmelig langvarig Vinter, hvorimod det sydlige England næsten ikke kjender Sne, i hvert Fald bliver denne sjælden liggende Dagen over. Den ulige Højde over Havet gjør selvfølgelig ogsaa de forskellige Egne ulige udsatte. *Der stilles med andre Ord forskellige Krav til Racernes Haardførhed.*

Naturforholdene i det Hele taget ere altsaa særlig gunstige for Kreaturavl.

Afsætningsforholdene. Hvor heldigt end Naturen stillede sig med Hensyn til Betingelserne for Kvægavl, vilde disse dog forblive unyttede, hvis ikke der var Afsætning for Kreaturprodukterne, men hvor finder man et eneste Sted i hele Verden bedre Afløb for Kjød, Smør og Ost end i England.

Mennesket. Komme vi tilsidst til den vigtigste Faktor i det Hele, Mennesket, dets Evne til at udnytte de stedlige Goder, ja da mangler den vel sjælden noget Sted, men det tør jeg sige som min fulde Overbevisning, at Skotterne og Englænderne mere end nogen anden Nation ere i Besiddelse af denne Evne og have forstaaet at bruge

den. — Denne Befolkning har for det første en naturlig Forkjærlighed for Dyr. Dertil kommer Nationens faste Karakter og idealistiske Tænkemaade. Det er 3 Karaktertræk, der have faaet umaadelig Betydning. — Intet fordrer nemlig en mere fast og sikker Fremturen Aar ud og Aar ind i et bestemt Spor og med et bestemt Ideal for Øje end Husdyrbruget, hvis dette skal bringes blot lidt fremad.

Storbritanien har altsaa havt gode Betingelser for Husdyrbrugets Udvikling, men Befolkningen har ogsaa forstaaet at benytte dem saaledes, at Husdyrbruget dér staar som et Mønster, hvortil vi alle kunne se op. — Vi skulle nu se nærmere paa deres Fremgangsmaade, for mulig derved selv at lære noget.

Det første Spørgsmaal, der da stiller sig, er dette:

Er Husdyrbruget da virkelig gaaet frem?

For at faa dette besvaret, maa man rette Opmærksomheden hen paa 2 Ting: Hvorledes stod det til før, og hvilket Standpunkt indtager det nu?

Ganske korte Tidsrum kan det selvfølgelig ikke nytte noget at kaste Blikket hen over, naar Spørgsmaalet gjælder Udviklingen af Husdyrbruget, der altid foregaar forholdsvis langsomt. Men lad os sammenligne Tilstanden ved Aarhundredets Begyndelse med den nuværende. At fremstille Kvægbrugets Physionomi, som det var for ca. 100 Aar siden, er imidlertid ikke saa ganske let en Sag, naar det skal ske i det Øjemed at give en Sammenligning med det nuværende for at paavise den Fremgang, Racerne have havt; thi Sammenligningen burde ikke alene gaa ud paa at fremstille Udbredelsen af de forskjellige Racer og disses vigtigste Karaktertræk, men ogsaa den Ydelse, de i Almindelighed formaaede at præstere. Men, naar dette gjælder Racerne for 100 Aar siden, da møde vi 2 meget væsentlige Hindringer, 1) at de fleste daværende engelske Forfattere

havde den Ejendommelighed, at de ikke gav nogen direkte Beskrivelse af den Races Standpunkt, de behandlede, de omtalte kun denne i Forhold til andre Racer, hvilke de forudsatte indgaaende Kjendskab til og 2) at Formaålet for Kvægbruget dengang var et noget andet end i Øjeblikket.

Gjennem de foreliggende spredte Korn kan man dog danne sig en nogenlunde klar Forestilling om Racernes Udbredelse og Moderbesætningernes vigtigste Karaktertræk — og derpaa maa vi støtte vor væsentligste Dom — da deres Præstationer ikke fremsættes paa en saadan Maade, at disse kunne sammenlignes med de tilsvarende Forhold nu. Kjødproduktionen og i 2den Række Mælkeproduktionen er nemlig nu de eneste Formaal for det almindelige engelske Kvægbrug, men den Gang var der et 3die Formaal, der egentlig paa mange Steder spillede Hovedrollen, og det var Trækbruget. Den tidlige Modenhed, som nu spiller den alt overvejende Rolle for Englands og Skotlands Kvægracer, og som nu lader sig bedømme paa Markederne, hvortil Dyrene bringes fede i en saa tidlig Alder som muligt, lod sig ikke derigjennem bedømme den Gang, thi Oxerne havde gjort Arbejde i nogle Aar, før de i fed Tilstand bleve bragte til Marked¹⁾. Og Vægten af disse gamle Dyr hører man heller sjælden noget om, undtagen naar den har været ganske overordentlig høj.

Som Følge af disse Forhold kan jeg ikke give en saa fyldestgørende, haandgribelig Sammenligning mellem Tilstanden den Gang og nu, som det kunde ønskes, men jeg skal gjøre det saa godt, Forholdene tilstede.

Først skulle vi da gaa over til at se paa

Kvægbruget i England og Skotland for ca. 100 Aar siden.

Vi sættes netop derved tilbage til det Tidspunkt i det engelske Kvægbrugs Historie, hvor Kvægholdets Formaal

¹⁾ Talende i saa Hensende er en Bestemmelse, der eksisterede i Lovene for Smithfield Club Show i Begyndelsen af dette Aarhundrede. Dyrene maatte ifølge disse ikke fremstilles dér, inden de i det Mindste havde gjort Arbejde i 2 Aar.

var i Færd med at vende sig. Man fandt endnu saa at sige i hele Storbritanien kun Landracer, Racer, der stode i fuld Harmoni med de naturlige Forhold paa Stedet, Jordbunds- og klimatiske Forhold, man brugte kun faa Steder Kraftfodring uden netop i Fedetiden, og Turnipsdyrkingen blev ikke anvendt nær i den Udstrækning som nu. Dyrene stode i Forhold til de naturlige, stedlige Betingelser, og Mennesket havde kun bøjet dem i en Retning, søgt at udvikle deres Arbejdsevne. Køerne skulde give Mælk og Studene først Trækraft og senere Kjød.

Der var mange Racer den Gang som nu, omtrent de samme, men om dem alle hedder det, at det var grove og svarlemmede Dyr med en langsom Udvikling, mere eller mindre kantede og knoklede. Køerne vare ganske gode Malkere, Studene gode Fodgjængere og stærke Dyr, men temmelig skarpryggede. Den almindelige Alder, hvori de bragtes fede til Marked, var 6—7 Aar, efterat have gjort Arbejde 2 à 3 Aar.

Dette var de almindelige Bygningstræk i de fleste Racer. Men indenfor hver Race fandtes der nogle ganske faa Opdrættere, der stode betydelig over de andre, de havde paa Markeder og andre Steder forstaaet at udsøge de bedste Dyr, og deres Bestræbelser gik saa ud paa at udvikle bedre Former og tidligere Modenhed.

Gaa vi Hovedracerne igjennem og begynde i Skotland, hvor man den Gang kun fedede lidt, men solgte desto mere magert Kvæg til England, og hvor den tilstedeværende Kvægbestand derfor var et Udtryk for de hjemmehørende Racer, saa faldt disse væsentligst i 4 Grupper, der i Følge deres Udbredelse maatte nævnes i følgende Orden: Højlandskvæget, Gallowaykvæget, Aberdeen-Anguskvæget og Ayrshirekvæget.

Højlandskvæget, en lille haardfør, i Reglen sort eller rødlig, blakket, langhaaret og langhornet, kantet og langsomt voxende Race havde Eneret i hele det vestlige Højland endog temmelig langt Syd paa; hele Perthshire, Argyl-

shire, Dumbarton, Inverness og alt hvad der ligger Nord derfor kjendte ingen anden Kvægrace. I Maj Maaned droge Kvinder og Børn til Fjælds med deres Køer, Geder og Faar, Græsset laa der i Fællesskab, en hel Baraklejr indrettedes med Huse af Tørv og Senge af Lyng. Her forbleve de med Besætningerne og lavede Smør og Ost til Høst, da de droge hjem til Mændene, som havde passet Agerbruget i Dalen. Disse havde saa dér bjerget Hø til Besætningernes Vinterhold. Men ofte bjergedes for lidt, og ved koldt og silde Foraar bukkede mange Dyr under af Sult. Et Exempel omtales fra Perth, hvor en Mand mistede 120 Dyr paa den Maade. Saadan vare Besætningerne i Almindelighed, der var betydelig Forskjel paa Størrelsen efter Egnens Frugtbarhed. I de sydlige Distrikter og paa Hebriderne havde man flere gode, men ingen særlig fremragende Besætninger.

I den nordøstlige Del af Landet Aberdeen-, Banff, Elgin-, Kincardine- og Forfarshire havde den saakaldte *Aberdeen- eller Angusrace* sit Hjem. Denne var i Reglen sort som Højlandskvæget, men af bedre Form end dette og bestod af en hornet og en kullet Varietet; den hornede havde Hjem paa de højere liggende Steder, medens der i Dalene dels var hornet, dels kullet sort Kvæg. Det kullede var triveligere, mere sluttet og lavbenet end det hornede, men begge Varieteter vare smaa og egnede sig ikke til det sværere Trækbrug, hvorfor man indførte mange store og stærke, mest skimlede Arbejdsoxer, hovedsagenlig hentede fra Fifeshire, Lothien og det nordøstlige England og mest henhørende til den saakaldte Teeswater eller Durhamrace. Man fedede kun en mindre Del af Dyrene hjemme, Hovedmængden opkøbtes af Handelsmænd, dreves til Falkirk Marked (det saakaldte Falkirk-trust) ligesom Højlandskvæget, solgtes der til de engelske Handelsmænd, og paa Foden maatte de saa tilbagelægge den lange Vej til Midt-Englands Græsdistrikter. Handelsmændene foretrak den kullede Varietet, hvoraf der navnlig enkelte Steder i Angus (det vestlige Forfarshire), Buchandistrikterne (mellem River

Don og Deveron) samt i Alforddalen i Aberdeenshire fandtes særlig gode Hjørde; desuden foretrak Federne de kullede Dyr, fordi disse, saavel paa Græs som i Kvæggaardene, gik bedre sammen end de hornede. — Kjødet var ligesom af Højlandskvæget af god Kvalitet, men Dyrene voxede langsomt og fededes langsomt. Køerne vare i Reglen gode Malkere, men i den Retning var der betydelig Forskjel. Jo bedre udviklet Kjødformen var, desto daarligere var i Reglen Malkeevnen.

Angusracen var altsaa ikke den Gang aldeles typisk, der var endogsaa meget stor Forskjel i Bygningen, og Racen var ikke udpræget hverken i den ene eller anden Retning; den var gjenneemgaaende lille og langsomt voxende, der var mange gode, men ingen særlig udprægede Besætninger iblandt den.

Gaa vi til det sydvestlige Skotland, til Ayrshire og Gallowaydistrikterne, fandt man her 2 Racer, Ayrshire og Gallowaykvæget. Den første (*Ayrshireracen*) var en lille, kantet, højbenet, langhornet, i Reglen sortbroget Malkerace, hvis Omraade indskrænkede sig til den nordlige Del af Ayrshire (Cunningham), hvor der tillige fandtes temmelig uheldige Krydsninger mellem denne Race og Holderness (Teeswater-) Racen. I hele den øvrige Del af det sydvestlige Skotland samt i Cumberland, der den Gang for største Delen laa i Græs, fandtes Gallowayracen udbredt.

Gallowayracen lignede Anguskvæget en hel Del, men var bedre udviklet som Kjøddyr end dette, den existerede ligesom Anguskvæget i 2 Varieteter, en kullet og en hornet, begge sorte, enkelte røde. Den hornede Varietet var i stærk Tilbagegang, fordi den kullede var triveligere og mere yndet af de engelske Federe, og hele Kvægbruget gik ud paa at fremelske Dyr til disse. I Galloway fedede man næsten slet ikke, man opdrættede kun, og man gik mest ud paa Udviklingen af Kjøddyr. Kalvene fik i Reglen Lov til at patte Moderen, og meget mere Mælk gav denne ikke, saa der er god Grund til at tro, at man havde faaet en fyldig Form udviklet og en tidlig Modenhed, da Græsset

var ret rigt og Klimaet mildt, men det modvirkedes atter ved, at samtlige Dyr gik ude hele Aaret rundt, og Vinterkosten ofte var knap. Den nøjagtige Form findes der ingen Beskrivelse af, heller ikke af Modenhedsalderen, men, at Gallowaykvæget paa den Tid var en af de mest udviklede Federacer i Storbritanien, omtaler flere af Datidens Skribenter. Gillespie omtaler i sin Afhandling om Gallowaykvæget, at enkelte fededes paa de hjemlige Græsmarker, og bragtes direkte til Londons Marked, hvor de ligefrem bleve revne bort af Smithfield-Slagterne — uagtet de kun vare 3—4 Aar gamle — saa man maa derefter antage, at de i Reglen ikke have været yngre, naar de kom til Londons Marked. Paa den anden Side omtales, at de undertiden vare tjenlige til Slagtning i 2 à 2½ Aars Alderen. — Hovedmassen sendtes til det sydøstlige England for at fedes; i Slutningen af forrige Aarhundrede gik der ca. 25,000 aarlig fra Galloway dertil; de tilbagelagde de 100 danske Mil tilfods, saa meget finbenede have de ikke været.

I England fandtes 3 Hovedracer, den korthornede, den langhornede og den middelhornede Race. De vare alle store, større end nogen af de skotske Racer, og alle Steder benyttedes Studene til Arbejde og bragtes først fede til Marked i 5—7 Aars Alderen.

Den korthornede Race, som i Reglen var skimlet, rødbrøget eller hvid fandtes i det nordøstlige England: Yorkshire, Durham og Northhumberland samt i det sydøstlige Skotland. Bedst udviklet var Racen langs Teesflodens Bredder mellem Yorkshire og Durham, hvorfor den ofte tillagdes Betegnelsen Teeswater- eller Durhamracen. Den var nærmest at betegne som en stor, men grov Malkerace, undtagen langs River Tees, hvor dens Former mange Steder fandtes smukt udviklede. Studene af denne Race gjorde som af alle de andre Arbejde nogle Aar før de fededes, og disse store, stærke Arbejdsdyr vare søgte flere Steder, netop paa Grund af deres Arbejdsevne, som vi allerede have hørt fra det nordøstlige Skotland. Tyrene vare søgte paa Grund af Racens Mælkerigdom, som vi have hørt Exem-

pel paa fra Ayrshire. — Men ved Siden heraf var der enkelte Hjørde udviklede i Retning af tidlig Modenhed; disse vare kun faa, men høje Priser beholdtes ogsaa for Afkom derfra. Brødrene Collings stod øverst.

Den langhornede Race (The Longhorns) havde hjemme i hele Midtengland: West Riding of Yorkshire, Derby-, Stafford-, Leicester-, Warwick-, Lancashire og Westmoreland, en af de vigtigste Hjørde fandtes i Oxfordshire. Det var en meget skattet Race, lidt mindre end Korhornsracen, men af bedre Kjødform end denne i Almindelighed. Nogle enkelte særlig gode Hjørde fandtes imellem. Den store Bakewell havde i sidste Halvdel af Aarhundredet søgt at udvikle en Besætning med tidlig Modenhed, han opnaaede at faa en Kvægbestand med udsøgt Kjødform og solgte Avlsdyr til høj Pris. Foruden ham var der enkelte Andre, der havde udviklet Racen i samme Retning. I Almindelighed brugte Studene dog temmelig lang Tid for at blive fede; den almindelige Alder, naar de bragtes til Londons Julemarked, var 5 Aar, men de kunde da ogsaa opnaa en betydelig Vægt, ca. 12—1300 p slagtet. De beskrevs som store, lange Dyr med særlig god Ryg, Lænd og Kryds, men temmelig lette fortil og langbenede.

Racens bedste Karaktertræk var de meget lange, tykke Horn, der strax ved Udspringet bøjede sig ned langs Kinden og tørnede frem med Spidsen. Tyrehornene havde en Længde af 15—24 Tommer; hos Stude og Køer opnaaede Hornene en Længde af $2\frac{1}{2}$ — $3\frac{1}{2}$ Fod; Studehornene vare tykke, Kohornene tynde. — Løddet var rødt, ofte draget, med mørke Tværstriber og hvide Ben.

Denne langhornede Race var altsaa den i Midtengland egentlig hjemmehørende, men til disse græsrige Distrikter førtes Stude ellers fra alle mulige Egne af Storbritanien for at fedes, saa man havde her rig Lejlighed til at lære de forskjellige Racers Egenskaber at kjende.

Den middelhornede Race havde hjemme i det sydlige og vestlige England og spaltede sig i 3 Underracer; *Hereford-*, *Devon-* og *Sussexcen*.

Disse Racer og navnlig Sussex og Herefordracen vare udprægede Arbejdsdyr. Marshall siger i et Landbrugs-skrift 1788 (Rural Economy of Gloucestershire) angaaende Herefordkvæget, at det var kjæmpemæssige Dyr, hvis Form som Trækdyr næsten maatte betegnes som komplet. Lignende Udtalelse forekommer om Sussexkvæget; Devonkvæget var mindre.

Skjønt man ved alle disse middelhornede Racer havde lagt særlig Vægt paa Arbejdsevnen, havde man dog ogsaa taget Hensyn til deres Egenskaber som Fededyr, medens man ikke lagde saa stor Vægt paa Mælken. Det var almindeligt at lade Kalvene patte en Tid. Disse Dyr, og navnlig Herefordstudene, vare, efterat være afbrugte til Arbejde ca. 6 Aar gamle, meget søgte af Græsfederne i Midt-england, fordi de netop egnede sig særlig godt til Fedning paa Græs og gave Kjød af god Kvalitet. Herefordkvæget regnedes som et af de bedste Fedeslag, man havde. De toges almindelig i Arbejde, naar de vare 3 Aar gamle, og fededes, naar de vare 6 Aar. Disse Kvægracer vare af mellemrødt Lød; i Hereford optraadte dog ofte og navnlig i de bedste Hjørde et skimlet eller hvidt Hoved og hvide Aftegn paa Bug og Ben. — Kørne af samtlige middelhornede Racer vare store, sværlemmede, middelmaadige Malkere, brede lavstammede Dyr med store, spredende Horn. —

I Hereford var der ved Aarhundredets Begyndelse adskillige, der havde taget Arbejdet op at udvikle Kvæget i Retning af tidlig Modenhed, men deres Navne vare snart talte. — Herefordkvæget fandtes i hele Hereford og spredte Hjørde i Gloucester- og Shropshire, Devonkvæget navnlig i Devon og Sommerset og Sussexkvæget i Sussex og Kent.

I Wales fandtes 2 Kvægracer: *Glamorgankvæget* og *det sorte Walske Kvæg* (Castlemartinkvæget og Angleseakvæget). Den første var den største og stod de engelske middelhornede Racer nærmest, den var rødbrun, draget eller broget og havde lange, tynde, rejste Horn. Idealet bestod for Køernes Vedkommende i at være haardføre

og gode Malkere, og for Studenes i at være kvikke i deres Bevægelser, rolige og stærke Plovdyr og passende til Fedning paa de gode engelske Græsgange, naar de i 6 à 7 Aars Alderen havde udtjent. De vare ogsaa meget søgte af de engelske Græsfedere og opnaaede almindelig en slagtet Vægt af ca. 900 \mathcal{R} . Det sorte Walske Kvæg hørte nærmest hjemme i den nordlige og vestlige bjergrige Del af Wales. Det var sort, som Navnet tyder paa, og lignede ellers meget i Bygning det skotske Højlandskvæg; det var haardført og langhaaret som dette, men var dog noget større, og Hornene kunde ikke maale sig med Højskotternes i Længde.

Den Tid, jeg her har beskrevet, har aabenbart ikke udmærket sig ved tidlig modne, udprægede Kjødracer, Racer, der bare Masser af Kjød paa de værdifuldeste Steder. — Den Tid har heller ikke udmærket sig ved Slagtedyrdyr med forholdsvis lidt Affald; de grove Knokler, som samtlige Racer have frembudt, tale tilstrækkelig tydelig herom. Og den grove Benbygning fandtes ikke ene hos de Dyr, der havde arbejdet, Oxerne, nej, Beskrivelserne tilkjendegive, at denne ogsaa har været ejendommelig for Mødrene til de Stude, der var Maalet for Kvægholdet. — Men det var heller ikke mere, end man maatte vente. Udvalget var gennem det foregaaende Aarhundrede gaaet ud paa at fremelske Dyr, der kunde taale Strabadser i Form af svært Træk eller Tilbagelæggelsen af lange Vejstrækninger, — og dertil fordres svære Knokler. — Altsaa var det ikke ene Arbejdet, der fremkaldte det meget Affald. Formen passede efter Udvalget. Og den langsomme Udvikling stod i fuld Harmoni med Levemaaden, som denne havde været det foregaaende Aarhundrede, Kunsten var kun i ringe Maal traadt hjælpende til. Hvorledes Datidens Tyre saa ud, hører man ikke meget om i Almindelighed men det ligger rimeligvis deri, at der i Reglen ikke var noget fremragende ved dem udover den almindelige Kvægbestand.

Saadan var det i Almindelighed, og jeg maa her udtrykke sig fremhæve, at det kun var faa Besætninger, der hævdede sig op over det almindelige i Retning af tidlig Modenhed og udpræget Kjødform. Langsamt voxende og grovknoklet var altsaa Datidens Kvægbestand.

Den nuværende Kvægbestand.

Ville vi danne os et Billede af den nuværende Kvægbestand i Storbritanien, ja da maa jeg atter bede om at faa Følge en Turgjennem Landet. Vi ville da alle Steder undtagen i Højlandet, Ayrshire, Herefordshire med omliggende Grevskaber og i Sussex finde Besætningerne bestaaende af mere eller mindre udprægede Malkekøer, fine af Bygning og i Reglen samtidig af ret fyldige Former, med andre Ord af fin, veludviklet Melleform. Ved »fin« forstaar jeg ikke lille og spinkel, men fin af Benbygning helt igjennem. Størrelsen afhænger meget af Stedet ligesom ogsaa Formen. Vi finde ved de samme Besætninger Tyre, enten af samme, hyppig dog af anden Race, men stedse med fine, ædle Træk, udprægede Kjødtyper, og vi se Ungdyr af rundt, triveligt Ydre i forskjellig Alder. De ældre Ungdyr og de fede Dyr skulle vi ofte søge paa helt andre Steder; thi der eksisterer nu som i gamle Dage en Arbejdsdeling; Nogle opdrætte, Andre fede, skjøndt det nu oftere gaar Haand i Haand end forhen; Som almindelig Regel gjælder det, at man paa de magre Egne, hvilket ofte vil sige de højere liggende, opdrætter og feder, medens man i de bedre stillede Egne feder og opdrætter. I det frodige Midtengland samt i de østlige stærkt agerdyrkende Distrikter af England og Skotland holdes der ofte kun Køer til Husets Forsyning med Mælk og Smør, man feder kun indkjøbte Ungdyr.

Men ved Siden af disse Besætninger finder man spredt over hele Landet Masser af Kvæghold af en hel anden Slags, Kvæghold, hvor hvert Dyr er af fin og ædel Karakter, udpræget Kjødrace.

Af Undtagelserne, jeg nævnede, er der for Herefords med omliggende Grevskaber og Sussex's Vedkommende kun

den Forskjel fra ovenstaaende Regel, at Køerne oftest ligesom Tyrene ere af udpræget Kjødtype. I Ayrshire ere Tyrene oftest af Malkepræg ligesom Køerne, undtagen i de højere liggende Egne, hvor man ofte finder Ayrshirekøer sammen med Gallowaytyre. Og med Hensyn til Højlandet, det nordvestlige Skotland, kan det angivne Standpunkt endnu ikke siges at være naaet, skjøndt det er Tilfældet mange Steder.

Med Hensyn til Racernes Udbredelse da afviger denne nu meget fra Tilstanden i Aarhundredets Begyndelse.

Korthornskvæget har i den Tid bredt sig overordentlig stærkt. Medens det den Gang væsentligst indskrænkede sig til Yorkshire, Durham, Northhumberland og det sydøstlige Skotland, findes det nu som Englænderne sige »fra John o groat til Lands End«. I hvert Grevskab af hele Storbritanien findes Korthornskvæg. I England har det nu ikke alene hjemme i de gamle Distrikter; men i hele Midtengland, hvor det langhornede Kvæg tidligere indtog Pladsen, græsse nu Korthornshjorde; Langhornet har næsten ganske udspillet sin Rolle og maa nu hovedsagenlig søges i Rigmænds Parke, hvor det tjener som Zirat. Saa eneherkende er Korthornet blevet i disse Distrikter, og saa hurtig har det udbredt sig der, at medens man for 50 Aar siden fra Westmoreland maatte helt over til Darlington (i Durham) for at købe almindelige Korthornskøer, er nu det væsentligste Marked for dette Kvæg i Penrith paa Grænsen mellem Westmoreland og Cumberland. — I det øvrige England kan det ikke siges at have hjemme, men spredte Hjorde findes der overalt og mange Steder Korthornstyre i Brug til Krydsning med de hjemmehørende Racer. Til Skotlands nordøstlige og sydvestlige Del er Korthornet ogsaa trængt op, dog ikke saa meget at man egentlig kan sige, det har hjemme dèr, men som Krydsningsprodukt. Der findes navnlig i det nordøstlige Hjørne, det gamle Hjem for Anguskvæget, flere rene Korthornsstammer, og Korthornstyre findes spredte overalt til Krydsning med den hjemmehørende Race.

Nogen Statistik over Antallet af Individder i hver Race har man ikke, men i England er Korthornet stadig i Majoritet ved de ledende Markeder undtagen i det sydvestlige, og det antages, at mere end Halvdelen af alt det Kvæg, der opdrættes, fedes og græsses i England, er rent Korthorn eller Korthornskrydsninger.

Herefordkvæget findes nu foruden i Hereford tillige i alle tilstødende Grevskaber af Wales og England, de fleste Steder rent og navnlig da i selve Herefordshire, men mange Steder krydset med Korthorn. Faa spredte Hjerde af Herefordkvæg findes over hele England og enkelte Steder i Skotland.

Anguskvæget findes væsentligst i sit gamle Distrikt, dels rent, dels krydset med Korthorn; men Angusracen er i stærkt Opsving og vinder stadig nyt Terrain baade i sin Hjemstavn, hvor den i nogle Aar blev en Del fortrængt af Korthornet, og i selve England, hvor der findes mange Stamhjerde, der sprede Tyre ud. Desuden baner Anguskvæget sig Vej op i Dalstrøgene i Højlandet, hvor Tyre bruges til Krydsning med Højlandskvæget.

Gallowaykvæget findes endnu som i gamle Dage i de sydvestlige Grevskaber af Skotland, men det er blevet meget formindsket i Antal i Løbet af dette Aarhundrede; det findes nu væsentligt kun i Dele af Dumfries og Kirkcudbrightshire, men ogsaa det vinder i den senere Tid ligesom Anguskvæget fornyet Udbredelse; flere Tyre ere i Brug i det nordvestlige England.

Ayrshirekvæget har i Aarhundredets Løb vundet meget stor Udbredelse. Det er den Race, der har fortrængt Gallowaykvæget. Det er navnlig i de sidste 25—30 Aar, det har bredt sig saa stærkt paa Grund af forandret Agerbrugssystem i vedkommende Distrikt og Overgang fra Fedning til Ostefabrikation. Ayrshirekvæget findes ogsaa spredt over England.

Højlandskvæget taber Terrain, idet det fortrænges sydfra af Angus- og Galloway- og tildels af Korthornskvæget, men det indtager dog endnu i noget forbedret Skikkelse de fleste

af de nordvestlige Højder, der ere for tarvelige for andre Kvægracer (i Antal er Højlandskvæget reduceret særdeles meget paa Grund af et betydelig forøget Faarehold). Flere aldeles ypperlige Besætninger findes paa Hebriderne og enkelte Steder spredt i Dalstrøgene i Højlandet.

Sussex- og Devonkvæget have omtrent deres gamle Udbredelse, de ere ikke i videre Udstrækning blevne fortrængte af de andre Racer, men de have heller ikke formaaet at slaa Rod andre Steder.

Endnu kun med et Par Ord de *Walske Stammer*. Af disse er den ene, Glamorgankvæget næsten forsvunden i Tidernes Løb, fortrængt dels af Korthornet, dels af Herefordkvæget, medens det sorte Walske Kvæg endnu har stor Udbredelse i Bjærgdistrikterne.

— Efter nu at have betragtet Moderbesætningerne og deres Udbredelse, skulle vi se lidt paa deres Præstationer. Mælkeproduktionen gaa vi ikke ind paa her, da den spiller en underordnet Rolle i Forhold til Kjødproduktionen. For at se denne maa vi omkring paa Markederne, Fedemarkederne, naar vi da ville se et Udtryk for den almindelige Avl. At gennemgaa disse i Enkeltheder vilde dog føre os for vidt her. De tilstedeværende Racer afhænger tildels af Stedet. Dyrenes Vægt er dels afhængig af Racen, dels af Opdrætnings- og Fedningsmaaden, og den Alder, hvori Dyrene fremstilles fede er ogsaa et Udslag heraf. Men sammenligne vi Fremstillingen med den i gamle Dage, se vi, at den grove Bygning, den kantede Form og den høje Alder ikke længere er et Udtryk for de Dyr, der fremstilles. Nej, nu fylder England og Skotland sine Markeder med unge Dyr af fin Bygning og udpræget Kjødqvægform. Den almindelige Alder af disse er $2\frac{1}{2}$ a $3\frac{1}{2}$ Aar, og et ikke ringe Procentantal fremstilles fede i 2-Aarsalderen eller endogsaa før den Tid.

Gjennem disse Linier haaber jeg at have godtgjort, at Kvægbruget virkelig er gaaet meget betydelig fremad i Løbet af dette Aarhundrede, navnlig i Retning

af en bedre Kjødforn, en større Trivelighed og en tidligere Modenhed.

Og naar jeg tidligere har fremhævet, at det engelske Kvægbrug i Virkeligheden indtager et Standpunkt, hvortil vi alle kunne se op, saa er det en sørgelig Sandhed, en Erfaring, jeg har gjort paa mine Rejser. Sammenligne vi nemlig vort Kjødkvæg fra de bedste Egne med de engelske, saaledes som vi ofte have Lejlighed til at kunne gjøre det paa engelske Markeder og navnlig paa Londons, hvor der hyppig kommer fede Dyr fra Thy og Salling, saa staa disse i Almindelighed saa dybt under de engelske baade i Retning af Form og tidlig Modenhed, at man øjeblikkelig ser, vi have noget at arbejde op til. Og ingen Steder i vore Nabolande have vi noget nær tilsvarende.

Dette med Hensyn til den almindelige Avl. — Gaa vi op til de højere Klasser af det engelske Kvæg, ja, da se vi hvorledes dette til fabelagtige Priser er søgt over hele Verden.

Hvorledes har man baaret sig ad?

Men er det saaledes godtgjort, at det engelske Kvægbrug har svunget sig op til en mønsterværdig Højde, er det vel ogsaa Umagen værd at lære Aarsagen dertil at kjende, at betragte den Fremgangsmaade, der er anvendt og at se, om denne indeholder nogle Ejendommeligheder, som man kunde tage Exempel efter.

Ja, Ejendommeligheder er der ved det engelske Kvægbrug, og man behøver ikke at opholde sig i Storbritannien ret mange Dage, før man bliver klar paa disse, saa let fattelige, saa let overskuelige ere de.

Der eksisterer en Arbejdsdeling i den engelske Kvægavl, en Arbejdsdeling, som jeg allerede har antydnet i den givne Oversigt over Kvægbrugets nuværende Standpunkt, idet jeg fremhævede, at der er 2 Slags Besætninger i Storbritannien, Besætninger, der staa langt over de andre i Retning af udpræget Kjødforn, og Besætninger af

Køer med mere eller mindre udpræget Malkeform, men med Tyre af ædelt Præg og Kjødtype.

Nærmere beseet er der 2 Slags Besætninger, der kunne karakteriseres saaledes:

- 1) Ved den ene Slags beskjæftiger man sig kun med Fremstillingen af Avlsdyr.
- 2) Ved den anden Slags laaner man Tyre fra disse, og vedligeholder Besætningen kun delvis paa mødrene Side — men gaar iøvrigt kun ud paa Fremstillingen af Brugsdyr, Fededyr.

Den overvejende Betydning, som den første Slags Besætninger maa have paa Avlen og paa Produktionen er øjensynlig — man kan med Rette kalde dem Udviklingscentrer.

Men denne Ejendommelighed, som Kvægavlen har nu, har den havt længe. Ved Aarhundredets Begyndelse var der allerede nogle Besætninger, der hævdede sig op over Mængden. Som det fremgaar af min Beskrivelse af den daværende Kvægbestand, var det dog kun faa, det var egentlig først paa det Tidspunkt, Arbejdsdelingen rigtig begyndte, men til Gjengjæld udviklede den sig da ogsaa med rivende Hurtighed, indtil den nu gennemgaaende maa siges at have naaet det angivne Standpunkt.

Det vil heraf forstaaes, at det er disse Udviklingscentrer, der have givet hele den engelske Kvægbestand sit nuværende Præg, at de ere Hjertet i hele den engelske Kvægavl.

Men i disse Udviklingscentrer foregaar netop Renavlen, og mit Syn paa Renavlens Betydning for det engelske Kvægbrug har jeg hermed fastslaet.

Renavlen. Har Renavlen altsaa havt en saa afgjørende omformende Indflydelse paa det nu saa højtstaaende engelske Kvægbrug, kunde det vel ogsaa have sin Interesse i korte Træk at gennemgaa dens Grundlæggelse, Udvikling

og dens nuværende Standpunkt; og skulde vi lære dens dybere Betydning at kjende, maa vi ogsaa gaa den Vej.

Grundlæggelsen af hele den nuværende Renavl paa Kvægbrugets Omraade i England og Skotland skyldes det Omslag i Kvægbrugets Formaal, der skete i Slutningen af forrige og Begyndelsen af dette Aarhundrede. Istedetfor at man indtil det Tidspunkt var gaaet ud paa Produktionen af senestærke, muskuløse Arbejdsdyr, blev Formaalet nu ene Kjøddyrret. — Banebrydernes Ideal blev udelukkende dette: Frembringelsen af tidlig modne, vægtige Dyr med Masser af Kjød paa de mest værdifulde Steder. — Vejen gik gennem et Udvalg af de triveligste Dyr indenfor Racen, en Sammenparren og en fortsat Avl af disse med en bestemt Kjødtype for Øje uden Hensyn til Omkostningerne ved Indkjøb og Pleje af Dyrene.

Herigjennem og udelukkende herved ere de rene Racer dannede.

Udviklingen. Mange vare de, der forsøgte sig, men kun faa kom frem i forreste Linie, de fleste maatte nøjes med at udnytte de faa Udvalgtes Arbejde. Og intet Under var det; thi hvor Udvalget ikke var foregaaet med Skarp-sindighed, vare de gamle Raceegenskaber selvfølgelig tilbøjelige til at slaa igjennem, og hvor Avl og Pleje ikke lededes med Aandrighed og med et levende Blik for det nye Ideal, gik man kun langsomt frem med hyppige Tilbageslag. Der skulde altsaa intelligente Mænd med fast Karakter og sikkert Øje i Spidsen, og selv disse havde ofte store Skuffelser.

Det snevre Udvalg giver sig tilkjende ved den betydelige Indavl, der fandt Sted, men derved opnaaedes en end hurtigere og sikrere Fastslaaen af den ønskede Karakter. Hvor vanskeligt det har været at omskabe Racerne, og hvor betydelige de Mænd have været, der have lagt Grundvolden, ses tydelig af Stamtavlerne i de nu ledende Stamhjørde; thi Grundpillerne i alle disse knytte sig til Navnene af ganske faa Mænd. Fra disse faa Mænd udbredte Raceforbedringen sig altsaa.

Maaden hvorpaa de forbedrede Stammer oprindelig gjordes bekendte er ens for alle Racerne. Naar man havde arbejdet Stammerne op til et betydeligt Modenhedstrin, fedede man enkelte Stude saa stærkt, som det lod sig gjøre, og de bedste af disse fremstilledes da først til Konkurrence ved de ledende Fedeskuer, hvor de toge højeste Præmie, og derefter bleve de førte omkring til de store Byer, hvor de vistest frem til almindelig Beundring. Det gjorde Colling med Korthornet, M'Combie med Anguskvæget, og det samme var Tilfældet med Herefordkvæget. En anden Maade var at udstille Grupper af sit Kvæghold til almindelig Konkurrence med Andre af samme eller anden Race. Naar Stammerne paa den Maade havde faaet Ry, saa fik disse ledende Mænd Afsætning for deres Dyr, navnlig for Tyrene til høje Priser; de solgtes dels til Produktion af Brugsdyr, men navnlig til Produktion af Avlsdyr, og paa den Maade spredte de forbedrede Racecentre sig.

De fleste af de ledende Skuer saavel Avls- som Fedeskuer skyldte denne Overgangstid deres Oprindelse, og det forandrede Princip i Avlen støttedes derigjennem, — dog ikke de første Aar af Aarhundredet ved Smithfield Club Show, som tidligere omtalt. — Igjennem disse Skuer bleve da de ledende Familier i Kvægstammerne kjendte, og saa længe Racecenterne kun vare faa, var det ikke vanskeligt at vide, hvor man skulde henvende sig. Men efterhaanden som Kvægbruget skred fremad, Racecenterne bleve talrigere, og Krydsningsavlens kom til at spille en stor Rolle, var det ikke længere muligt at have et saadant Overblik, at man kunde vælge sikkert, og tilmed var der mange, der ikke vilde ødelægge deres gode Avlsdyr ved at præparere dem til Skue. Saa oprettedes de offentlige Stambøger, idet der af de mest fremragende Opdrættere dannedes en Forening, som satte disse i Gang, og enhver Interessert kunde da tilegne sig Kjendskab til Afstamningen og derigjennem lede sit Valg. — Dette blev et Skridt af meget stor Betydning for Avlen, og der findes

nu Stambøger for alle de væsentligste Kvægracer i Storbritanien. Disse forskellige Foreninger virkede da paa alle Maader til Nytte for den specielle Race, de interesserede sig for. — Et andet Skridt til stor Nytte for den heldige Udvikling af Racecenterne var Overgangen fra Salg til Udlejning af Tyre. Det var et Skridt, der foretoges temmelig tidlig i Korthorns- og Herefordavl, og som senere er fulgt i de fleste andre Racer. I den tidlige Udviklingsperiode solgte man Tyrene og beholdt kun de formentlig bedste tilbage, men det viste sig, at man ofte tog fejl; undertiden gav Tyre, som man ikke havde ventet sig saameget af, udmærket Afkom; man ønskede saa at faa dem igjen, men det lod sig ikke altid gjøre. Ved Udlejningssystemet er man derimod ikke afskaaret fra den Mulighed, og derfor er det nu netop i de bedste Stammer ofte den Maade, man bringer Indtægten ind paa.

Racecenterne ere nu udviklede til 1ste, 2den og 3die Klassen, hvoraf 1ste Klassen væsentlig forsyne de andre Racecentre, medens 2den og 3die Klasse give Beskelerer til Avl af Brugsdyr.

Men det var ikke ene gennem Avlens Ledelse i Udviklingscenterne, at disse gik fremad til den ønskede Form; Plejen ændredes ogsaa meget betydelig fra den, Racerne oprindeligt vare vant til, og dette gjælder for alle Livsstadier, men dog navnlig for de ganske unge Dyr. Hovedlederne gik snart bort fra Ungdyrenes Fodring med skummet Mælk, de fik Lov at patte Moderen i Stedet, saalænge denne gav Mælk, og desuden fik de fuldt op af Kraftfoder og Rodfrugter, naar undtages i den rigeste Græstid; Kalvekjøddet fik de aldrig Lov at miste; især blev dette Tilfælde for de unge Tyre, og forslog én Amme ikke, fik de flere. Fra Hovedlederne bredte Plejeforbedringen sig i videre Lag. Ikke blot med Fodringen, men ogsaa i andre Retninger har en bedre og omhyggeligere Pleje faaet Indpas f. Ex. med Hensyn til Dyrenes Udsætten for Temperaturforandringer.

Alle disse Omstændigheder have naturlig havt til Følge, at de udprægede Racedyr kom til at staa Ejerne i betydelige Summer, og hvis Avlen derfor vedblivende skulde udvikle sig ved den Fremgangsmaade, maatte der betales høje Priser for Dyrene. Men Renavlen har ogsaa bestandig fundet sin gode Støtte i Afsætningen. Gode Avlsdyr er der altid Afsætning for, og udmærkede Avlsdyr ere næsten ikke til at betale. Den umaadelige Efterspørgsel efter saadanne fra alle Verdens Egne har skruet Priserne betydelig op.

Interessant er det at følge Prisskalaerne paa de højt udviklede Racedyr, men det vilde føre os for vidt at gaa nærmere ind paa dem her. Jeg skal holde mig til nogle faa Oplysninger i den Retning. Priserne paa de gode Korthornsdyr vare navnlig høje i Tidsrummet 1851—61, da der blev etableret mange nye Hjorde, og paa den Tid ser man ofte angivet Priser som 4000 Lstr. for enkelte Dyr af anerkjendt god Afstamning. 1875 solgte »The Earl of Dunmore« (Skotland) en Afdeling af sin Hjord (39 Dyr) for en Gjennemsnitspris af 672 Lstr. 8 sh. Samme Aar blev hele William Torr's Hjord (Aylesby, Lincolnshire, England) bestaaende af 48 Dyr af alle Aldre, paa Grund af Ejerens Død solgt for gjennemsnitlig 510 Lstr. 19 sh. pr. Stykke. De mest fabelagtige Priser opnaedes dog ved Salget af Korthornshjorden paa New York Mill (Amerika) 1873, ved hvilket 11 Kvier og Køer af bekjendt, skattet Afstamning (Duchess tribe) solgtes for en Gjennemsnitspris af 4522 Lstr. 14 sh. 2 d., den højeste Pris for et enkelt Dyr var 40,600 Dollars. — Siden den Tid ere Priserne gaaet noget ned, navnlig for saadanne Korthornsdyr, der ikke staa i allerforreste Linie, for disse holder Prisen sig stadig høj. I Booths bekjendte Hjord (Warlaby, Yorkshire) afslog man saaledes 1888 et Tilbud af 1500 Lstr. for en Tyr (Lord Pollwarth gav forgjæves dette Bud paa en Tyr, han havde i Leje for 200 Lstr. aarlig). — 1875 solgtes ialt ved Auktion paa de britiske Øer 2355 Korthornsdyr, der be-

taltes med en Gjennemsnitspris af 93 Lstr. 11 sh. 1 d., 1887 var de tilsvarende Tal for 1353 Korthornsdyr 27 Lstr. 12 sh. Heri maa vi dog ikke se et Bevis paa, at Korthornskvæget bliver daarligere eller mindre skattet. Den udenlandske Efterspørgsel er stadig stor. 1888 blev der saaledes fra Storbritannien udført til Sydamerika 575, til de forenede Stater 127, til Tyskland 32, til Frankrig 13, til Sydafrika 10, til Belgien 9, til Sverig 3 og til Kanada 2, ialt 771 Korthornsdyr. Naar de sidstnævnte Priser ere forholdsvis lave, ligger det i, at de for en stor Del stamme fra Korthornsdyr af 2den og 3die Rang, hvis Tal selvfølgelig voxer, og dernæst maa Grunden til de lave Priser søges i de daarlige Tider. — For gode Dyr af andre Racer have Priserne sjælden været saa fabelagtig høje som for Korthornet, og de højeste Priser, der opnaaedes for disse, kan der ikke vises Mage til i andre Racer. — For Anguskvæget skal jeg blot nævne, at M'Combie 1880 solgte 70 Dyr af sin Hjord for en Gjennemsnitspris af 48 Lstr. 1 sh. 6 d., højeste Pris var 283 Lstr. 10 sh. 1882 solgtes fra Ballindalloch (en af de mest bekendte Angusstammer i Skotland) 23 Angusdyr til en Gjennemsnitspris af 81 Lstr. George Wilken, Waterside of Forbes (Alford, Aberdeenshire), ogsaa en 1ste Klasses Opdrætter, udbragte 1884 6 Aarskvier i gjennemsnitlig 82 Lstr. 4 sh. 3 d., den højeste Pris var 288 Lstr. 15 sh. Tilsvarende høje Priser opnaas for Herefordkvæg.

Ikke alene ved Afsætningen, men ogsaa gennem de store Præmier ved Avls- og Fedeskuer er der rigelig Opmuntring for den højere Avl.

Som talende i saa Henseende skal jeg nævne, at der i Præmier ved Smithfield Clubs aarlige Fedeskue i London uddeles 59,000 Kroner, og højeste Præmie er 3690 Kroner. Ved »The Royal Agricultural Society of England«'s Avlsskue 1889 uddeltes i Præmier til Kvæg alene 71,000 Kroner foruden private Foreningspræmier. Højeste Præmie for den bedste Korthornstyr beløb sig til 1350 Kroner + Guldmedalje.

Af lignende Skuer er der flere, og Dyrene kunne fremstilles og præmieres mere end èt Sted.

Med Hensyn til Udlejningen af Tyre, existerer der blandt andet en stor anerkjendt Korthornshjord i England (Booths), fra hvilken alle Tyrene kunne lejes ud til en aarlig Afgift af 100—200 Lstr. Som Exempel paa, hvad Bedækningspenge under heldige Forhold kunne løbe op til skal jeg nævne, at en Tyr, der blev solgt for 4500 Lstr. til den Tid havde indbragt sin Ejer 7000 Lstr. i Bedækningspenge.

Den første, der i England begyndte at drive Avl efter rationelle Principper og med Kjødedyrets Udvikling og den tidlige Modenhed for Øje, var den bekendte Bakewell, der forbedrede Leicesterfaaret.

Han var ogsaa en af de første heldige Opdrættere i samme Retning paa Kvægbrugets Omraade. Han gav sig den Opgave at forbedre *den langhornede Race*; han arbejdede derpaa i flere Aar, afhændede saa sin Hjord, og da 50 Efterkommere deraf solgtes 1791, udbragte de i Gjennemsnit 80 Lstr. = 1440 Kroner pr. Stykke, en meget høj Pris i den Tid, Bevis for at i hvert Fald den Stamme var bragt til et højt Standpunkt.

I Aaret 1780 paabegyndtes imidlertid Forbedringen af *Korthornsracen*, Teeswaterstammen. Det var de berømte Brødre Colling, der indledede dette Arbejde. De virkede i Stilhed nogle Aar, solgte kun Avlsdyr til Naboer, men et af de første Aar i dette Aarhundrede fremstillede de saa deres bekendte Stud, der vejede 34 Centner og en Kvie af omtrent samme Vægt. Kort derefter, 1810, fulgte et Salg, hvor 74 af Collings Korthornskvæg solgtes til en Gjennemsnitspris af 151 Lstr. 8 sh. = 2725 Kroner. Ved samme Salg udbragte Tyren Comet 1000 Lstr. = 18,000 Kr. Og dermed var Racens Ry fastslaaet; i Løbet af faa Aar spredtes der Racecentrer over hele England og Dele af Skotland, og Krydsningsavl kom igang overalt; Korthornet syntes at skulle fortrænge alle andre Racer.

Men saa rejste der sig en kraftig Reaktion mod Korthornet fra mange Sider; thi det viste sig, at om end det forbedrede Korthorn var aldeles uopnaaet i Retning af tidlig Modenhed, Trivelighed, Vægt og udmærket Form med Masser af Kjød paa de mest værdifulde Steder, saa var dette ikke opnaaet, uden dets Haardførhed og Nøjsomhed havde lidt betydelig derunder, desuden var dets Kjød ikke af en saa extra god Beskaffenhed som mange af Landracerne. — Korthornet i dets Renhed kunde ikke trives og blomstre i alle Egne, og selv dets Krydsningsprodukter med Landracen viste sig mange Steder for fordringsfulde til Jordbunden. Derfor rejste der sig en Kamp mod dets yderligere Udbredelse, en Kamp mellem Korthornet og andre Racer, som man nu for Alvor tog fat paa at forbedre med det Maal for Øje at naa Korthornet i alle dets gode Egenskaber samtidig med at beholde Racernes Haardførhed og gode Kvalitet. — Stærkest viste denne Reaktion sig i Skotland, navnlig i dets nordøstlige Distrikter, hvor Korthornet havde faaet betydeligt Indpas.

Forbedringen af det skotske Aberdeen- eller *Anguskvæg* indlededes flere Steder i hele Distriktet i Begyndelsen af Aarhundredet og blev navnlig gennemført med udmærket Held af Hugh Watson, Angus (Forfarshire), der optog Arbejdet 1808. De trivelige, kullede, sorte Dyr vandt Aar for Aar mere Terrain paa de sorte hornede Dyrs Bekostning. Men efter 1810, da Colling havde sit store Salg, begyndte de altsaa atter at blive fortrængte, stærkt krydse med Korthornet.

Da var det, at M'Combie tog fat med kraftig Haand; han var Kvæghandler, og hans Fader havde været Kvæghandler før ham, og de fedede samtidig flere hundrede Dyr aarlig, opkjøbte omkring i Skotland, navnlig i Elginshire, saa de kjendte godt til Kvæget, til de forskjellige Kvæg-racers Fortrin, og han kom til den Erkjendelse, at Anguskvæget passede bedst for den Del af Skotland i Almindelighed. Han indledede da en rationel Kvægavl 1830; han købte de bedste Dyr, han kunde finde fra de for-

bedrede Hjørde, og M' Combie var en dygtig Opdrætter og heldig. Hans Virksomhed skyldes det væsentligst, at Angusracen blev bragt frem til dens nuværende Ry; han arbejdede utrætteligt paa Opgaven til sin Død 1880, berømt og hædret for sin Gjærning. Hans Virksomhed og hans Opildnen satte Liv i den skotske Angusavl, mange nye Racecenterer opstod, og Anguskvæget vandt atter Terrain, blev en værdig Konkurrent til Korthornskvæget, hvormed det giver glimrende og haardføre Krydsningsprodukter.

I *Hereford* opstod Forædlingstanken omtrent samtidig som hos Brødrene Colling. Den første Banebryder var Mr. Tomkins, der begyndte sin Virksomhed 1766 og fortsatte den i en lang Aarrække med afgjort Held. Ved Salget 1816 solgtes 22 Avlsdyr for en Gjennemsnitspris af 149 Lstr. = 2682 Kroner pr. Stk.

Herefordkvæget har i sit frodige, smukke Hjem udviklet sig til noget fuldkomment i Retning af Kjøddyr. Banebryderne have aldrig sovet paa deres Post i Aarhundredets Løb, men arbejdet trolig. I sit Hjemsted har Herefordkvæget næsten fuldstændig modstaaet Korthornets Indtrængen, og det har endog formaaet at brede sig betydeligt i Aarhundredets Løb. Herefordkvæget er haardførere end Korthornet og egner sig navnlig udmærket til Græsfedning. Mange Steder anvendes det til Krydsning med Korthornskvæget, hvilken Krydsning falder særlig godt ud og søges med Begjærlighed af Græsfedere i Midtlandet.

De her nævnte 3 Racer ere blevne de ledende paa Kjødproduktionens Omraade, men i alle de andre Racer er der foregaaet en lignende om end langsommere Udvikling ved de samme Midler.

Det er Vejen man er gaaet. Den Udbredelse, de forskellige Racer derved have naaet, har jeg tidligere omtalt. —

3. Det nuværende Standpunkt. Vi skulle nu kun med et Par Ord omtale det Standpunkt, Avlen i Øjeblikket indtager, og det Maal, man virkelig er naaet til i Retning af Fuldkommenhed i de vigtigste Racer.

Gaa vi nu de berømte eller blot de mere bekendte Stamhjørde i de forskjellige Kvægracer igjennem d. v. s. saadanne Stamhjørde, der i længere Tid have spillet en ledende Rolle, ville vi ligesom i gamle Dage finde, at alle *de Mænd, der staa i Spidsen for dem, udmærke sig ved at være i Besiddelse af en høj Grad af Intelligents, Energi samt udmærket Kjenderblik og Kjendskab med Hensyn til den Race, de beskæftige sig med.*

Gjennem denne min Erfaring er jeg kommet til den Slutning, at disse Egenskaber ere de første Betingelser for at blive en heldig Opdrætter, og da det fuldstændig samstemmer med den store Naturforsker Darwins Udtalelser, er der vel heller ingen Tvivl om, at det er Tilfælde.

Men dernæst gjør man ogsaa en anden Erfaring, naar man besøger de store Kvægopdrættere, og det er, *at de alle ere bosatte paa saadanne Steder, hvor Jordbunden er rig, frodig i Forhold til den Race, de dyrke.* Og deraf drager jeg en anden Slutning, at ingen Opdrætter faar Held med sig, med mindre han vælger et Sted, hvor Jordbundsforholdene svare til den Races Fordringsfuldhed, han vil beskæftige sig med. — Efter min Mening kan man altsaa ikke erstatte den frodige Græsmark med nogen kunstig Fodring, hvor Talen er om at udvikle Kvæg-racerne.

Naar man besøger disse store Opdrættere, forbavses man over det indgaaende Kjendskab, de have til deres Dyr. De kjende ikke blot hvert enkelt Individets gode og daarlige Sider, baade med Hensyn til Bygning og Artning, de kjende Afstamningen for hvert Dyr i mange Generationer tilbage, kjende Familieejendommelighederne til Punkt og Prikke, hvad enten det saa er paa Fædrenes eller Mødrenes Side, man gaar tilbage. — *Men det er netop ogsaa dette indgaaende Kjendskab til Besætningen og til Racen i dens*

mindste Enkeltheder, der er det afgjørende i Avlen; thi selv om Indavlens spiller en meget stor Rolle, saa spiller Sammenparringen af Individier indenfor Racen, der ved deres forskellige Smaaejendommeligheder i Bygningen kunne ventes at ville udfylde Savn, dog en ikke mindre Rolle.

De have med andre Ord fuldstændig Overblik over deres Besætning, og dertil hjælper den Maade, hvorpaa de føre deres private Stambøger, dem meget. De ordne disse efter Familieforbindelsen paa mødrene Side, de have altsaa hele deres Besætning inddelt i store Hovedgrupper. Ved Siden deraf haves en Oversigt over de benyttede Tyre. Kjendskabet til disses Egenskaber forudsætte de, at man lettere kan holde sig à jour med.

Plejen bestaar fremdeles i en omhyggelig Hensyn- tagen til Dyrene i alle Stadier i Livet baade hvad angaar Fodring og den øvrige Behandling. — Dyrene kjende ikke til Savn, snarere til Overflødighed, og Brist i Ernæringen undgaas navnlig omhyggelig i Dyrets første Leveaar.

Talende angaaende Ungdyrenes og navnlig Tyrenes Pleje er en Udtalelse til mig af en bekjendt Opdrætter af Herefordkvæg, Mr. H. R. Hall, Holme Lacy, Hereford. Han siger: En Tyrekalv kan ikke fodres for stærkt, naar den skal sælges til Avl i 1 Aarsalderen, der er den almindelige Salgstid, og kan man ikke opnaa 40 Lstr. = 720 Kroner for en Aarstyr, betaler det sig slet ikke at lægge an paa Tyreopdræt. Skal man gaa ud paa Tyresalg, maa Tyren stadig være i Skuekondition (d. v. s. tjenlig til at fremstilles paa et Dyrskue, hvilket atter oversat paa dansk betyder »fed«.) Tyren maa lige fra Fødselen af have saa meget at æde som muligt; den kan ikke nøjes med 1 Amme, men maa have 2 a 3. Saasnart Ammen nemlig begynder at sætte af paa Mælken, maa der en frisk til, og Mælk maa Tyren have, til den er henimod et Aar gammel og ved Siden deraf saa meget Kraftfoder og saa mange Rodfrugter, den vil æde. Henimod Aarsalderen æder Tyren mindst 9 Pund Kraftfoder daglig foruden Turnips og Hø.

Saaledes fodrer jeg, fortsatte Mr. Hall, og saaledes fodrer de fleste her i Egnen deres Tyre.

Plejen er selvfølgelig iøvrigt afhængig af Dyrets Race og Naturforholdene paa Stedet.

Beskrivelse af Racernes nuværende Standpunkt.

De forbedrede Stammer have altsaa efterhaanden faaet en saadan Udbredelse og Virkning, at de nu ere de ledende Racer, og for at slaa disses Standpunkt fast, vil jeg give en ganske kort Beskrivelse af dem.

Korthornskvæget er i Reglen rødskimlet eller hvidt, rødbrøget, eller undertiden hel rødt. Det er den mest udprægede, tidligst modne, men ogsaa mest fordringsfulde Kjødkvægrace, man har, den Race, der opnaar den største Vægt i ung Alder. Det er en stor, hornet Race med ædelt Præg, Legemet er bredt, dybt, ret langt, sluttet med fuldstændig lige, muskelfyldig Ryg og fladt Kryds. Læmmerne ere korte, retstaaende, vidtstillede og meget fine; Halsen fin med meget smaa Hudfolder, lille Doglap. Hovedet middelstort og fint med spids Mule; store Øjne; korte, fine, i Reglen hvide, mest fortil rettede, kun svagt rejste Horn. — Det fede Dyr har etnæsten paralleløpidisk Legeme: Ryggen fuldstændig lige fra Nakkekam til Hale-rod, meget kjødfuld, bred og flad; Ryg- og Buglinie parallelle; Ryglinie og bageste Laarrand danne en ret Vinkel. Laarene meget brede og dybe. Hoftehjørner og Sædebensknuder ere forsynede med store Fedtpuder. Yveret meget variabelt.

Det er i Korthed Karakteristikken af Korthornet nu. I Begyndelsen af Aarhundredet var det nærmest en stor, grov Malke-*race*.

Korthornskvægets Krydsningsprodukter med andre Racer udmærke sig ved høj Grad af Trivelighed, tidlig Modenhed og Fordringsfuldhed.

Anguskvæget er kullet og sort med glat, glinsende Haarlag. Det er en udpræget Kjødrace med Kjød af ud-

mærket Kvalitet; næppe saa stort og næppe saa tidlig modent som Korthornet, men mere haardført og nøjsommere. Det er smukke, rummelige og dybe, sluttede Dyr med retstaaende, vidtstillede, fine Lemmer. Halsen er fin med lille Doglap og let forenet med det nettede lille, kullede, fintformede Hoved med skarpt fremspringende Nakkeknode. Brystet dybt og bredt, Ryggen bred, Lænden kort, Krydset lige, middellangt, tilrundet fra Side til anden uden fremstaaende Hoftehjørner, Laarene dybe og brede med tilrundet Sæde. I fed Tilstand har Dyret Cylinderform.

Sammenholde vi denne Beskrivelse med Omtalen af Racen for c. 100 Aar siden, viser der sig stor Forandring og megen Fremgang. Dengang var det vanskeligt at give en almindelig Beskrivelse, da Racen existerede i saa mange Varieteter; blandt andet var der en kullet og en hornet Afdeling. Nu er Racen ensartet; de hornede Individuer ere næsten helt forsvundne.

Racen har en mærkelig Nedartningsevne baade med Hensyn til Lød og Hornløshed, Kvalitet og Haardførhed og egner sig udmærket til Krydsning med Korthornet. — En ægte Angustyr giver næsten altid kullet Afkom, med hvilken Race den saa parres (ogsaa med Korthornet), og oftest er Afkommet sort.

Herefordkvæget, den 3die ledende Kvægrace, er en mægtig, kolossal, smuk Race med fint Præg. Det mest karakteristiske ved den er det ejendommelige Lød: Mørkerød med hvidt Hoved og røde Øren, hvid atlaskglinsende Underhals, hvid Bug, Sokke, hvid Haledusk og hvid Længdestribe over Kammen, Haarlaget langt, ofte kruset. Hornene ere lange, mest udad-, kun lidt fremad- og opadrettede. Modestillingen paa Tyrenes Horn er udadrettede og nedadbøjede. Hovedet er i og for sig ret fint. Halsen er forsynet med meget svære Hudfolder lige fra Hagevinkelen; navnlig er Doglappen betydelig, den hænger ofte helt ned mellem Knæene. Brystet er meget dybt, bredt og hvælvet, Lænden kort og bred. Krydset er ofte lige, ret bredt uden fremstaaende Hoftebjørner, i det Hele lidt

kortere end Korthornets og ikke saa fladt. Laarene dybe og tilrundede. Lemmerne vidtstillede og fine, Bagbenene dog mere snævert stillede end Korthornets. Huden løs, fyldig og blød, Yveret i Reglen meget lille.

I fed Tilstand bærer Herefordkvæget en umaadelig Masse Kjød, navnlig paa Ryggen, der ofte er det bredeste Parti af Dyret. Men selv bag Bovene er det ofte aldeles opfyldt. Paa det fede Dyr er Hungergruben stærkt udfyldt, ofte endog fremstaaende paa Grund af Nyretalg, og Lysken er ligeledes stærkere fedtfyldt end paa andre Racer. Doglappen hænger ned som en svær fedtfyldt Sæk og giver det bringebrede Dyr et mærkelig massivt Udseende.

Herefordkvæget modnes omtrent ligesaa hurtig som Korthornet, men naar i Reglen ikke slet saa stor en Vægt. Til Gjengjæld er det mindre fordringsfuldt og har Kjød af bedre Kvalitet.

Ogsaa Herefordkvæget har en meget stærk Nedartningsevne med Hensyn til Lød og Trivelighed.

Herefordkvæget var det store, stærke Arbejdsdyr i Begyndelsen af Aarhundredet. Det var dengang i Reglen helt rødt, undertiden med skimlet Hoved. Nu have de alle den ejendommelige Tegning, jeg har anført, fremkommen gennem Udvalget i den Retning, efterat den ønskede Form først var tilvejebragt.

Englænderne sammenligne det fede Korthorns, Angus og Herefordkvæg henholdsvis med et Parallelepipedum, en Cylinder og en Globus.

Gallowaykvæget ligner Angusracen meget. Begge Racer ere kullede og sorte og omtrent af samme Størrelse, men Gallowaykvæget har et noget grovere Præg og modnes i en lidt senere Alder. Den mest karakteristiske Forskjel fra Anguskvæget er det tættere, længere, ofte krusede Haarlag, det tykkere, noget haardere Skind og det kortere, bredere Hoved med lavere Nakkekam. Krydsets Form er dog ogsaa lidt forskjellig. Gallowaykvæget giver et udmærket Krydsningsprodukt med Korthornet; Korthornstyr

og Gallowayko giver saa at sige altid et sortskimlet, kullet Afkom, (»the blue Greys«, som de almindelig kaldes af Englænderne), triveligt, tidlig modent, af god Kvalitet. — Gallowaytyren sætter sit kullede Hoved og sorte Skind igjennem paa c. 95 % af Afkommet med hvilkensomhelst hornet Race, selv med Højlandskvæget.

Gillespie fortæller i sin Afhandling om Gallowaykvæget: Hertugen af Buccleuch lod sin udmærkede Gallowaytyr »Black Prince of Drumlanrig Nr. 546« bedække 2 Højlandskøer fra en af de ældste, bedst renomerede Højlandshjorde. Udfaldet blev 2 Kvier. Disse græssede i en Alder af 18 Maaneder sammen med en Snes ægte Gallowaykvier, og 6 af de mest erfarne og anerkjendte Gallowayopdrættere bleve da af Hertugens Forvalter anmodede om at udpege Halvblodsdyrene, men enhver af de erfarne Mænd toge fejl. Saa nær lignede Krydsningsproduktet den ægte Gallowayrace.

Ayrshirekvæget er en rødbrøget, højhornet Race omtrent af Størrelse som vore store røde danske Malkekvægstammer. Det er nærmest en Malkerace, men optræder hyppig med Melleformens Præg; nogle særlig gode, udprægede Malkestammer findes dog. Formen er noget forskjellig efter Anlægget, men et triveligt Ydre have de gjennemgaaende, — og der er altsaa sket stor Fremgang i Aarhundredets Løb. — I de gode Malkestammer regner man et gennemsnitligt Mælkeudbytte af 5,500 Pd. pr. Ko. Enkelte Individer give 8—9000 Pd.

Højlandskvæget (The West Highland Cattle) afgive et smukt og malerisk Skue, hvorsomhelst man ser det, men navnlig naar man har det for Øje i det Landskab, hvor det hører hjemme; thi det samme tiltalende, vilde, ukultiverede Indtryk, dette giver En, faar man af den lille haardføre, langhaarede Kreaturbestand med de store Halsfolder og de lange spredende Horn paa det korte, brede Hoved med det ildfulde Blik. Kantet og langsomt voxende er Højlandskvæget endnu i Almindelighed; i Reglen kælte Kørne først i 4 Aarsalderen, men man ser flere Hjorde,

hvor Dyrene have en ganske god Kjødform, og man ser ikke sjældn 3¹/₂aarige Højlandsstude med god Rygfylde og god Vægt i det Hele taget paa de skotske Markeder. Højlandskvægets Kjød er af extra god Kvalitet.

Sussex- og Devonracen ere begge mørkerøde uden Aftegn med upigmenteret Næsetip, og de have lange, spredende, udad-, fortil- og opad-rettede Horn. Sussexkvæget er meget stort, men det er af grovt Præg, en Kjødkvægrace med god Ryg og godt Forparti, men Krydset er ofte noget hængende med fremstaaende Korsben og Halerod.

Devonkvæget er mindre, omtrent som vore jydsk Køer fra de gode Egne, det er meget kort, bredt, kjødfuld og triveligt med finere Præg, Krydset ofte noget smalt. Det er tilbøjeligt til at samle meget Kjød paa Kam, Ryg og Lænd, Laarene mangle noget i Dybde. Kvaliteten er god. —

Til sidst skulle vi gaa over til at se paa Vægten, de forskellige Racer opnaa. Jeg skal til Belysning heraf paa næste Side fremdrage en Skala, jeg udarbejdede efter Fedeskuet i Londons Smithfield Club 1888, og som tidligere er fremsat her i Tidsskriftet under Omtalen af »Smithfield Julefedeskue«.

Med Hensyn til en indgaaende Forklaring af disse Tal skal jeg henvise til min tidligere Beretning om »Smithfield Julefedeskue« (Tidskr. for Landøkomi, 7de Bind, 1888). Kun vil jeg gjøre opmærksom paa, at Tallene ere et Udtryk for den Vægt, Racerne kunne opnaa i de forskellige Aldersklasser under heldigste Forhold og ikke en Angivelse af den Vægt, man i Almindelighed bringer Dyrene op til. Det kan maaske synes underligt, jeg ikke har foretrukket Talangivelser af sidstnævnte Art, men jeg tror, at en Skala som den angivne bedst illustrerer Racernes Standpunkt, da Vægtangivelser, grebne ud af det almindelige Liv, ere højst varierende efter den Pleje, man har fundet det mest fordelagtig at anvende.

Gjennemsnitsvægt samt højeste og laveste Vægt af de ved Londons Julestue 1888 fremstillede Kvægracer.

Tallene angive levende Vægt i danske Pd.

	Stude under 2 Aar.	Stude under 3 Aar.	Stude 3-4 Aar.	Kvier under 4 Aar.
Korthorsrace	1260 (1100-1450)	1691 (1500-1950)	2006 (1685-2385)	1621 (950-1960)
Angus og Gallowayrace	1215 (1030-1435)	1730 (1410-1820)	1932 (1845-2080)	1477 (1165-1800)
Herefordrace	1236 (1008-1420)	1656 (1425-1935)	1935 (1740-2125)	1573 (1500-1750)
Sussexrace	1293 (1100-1424)	1675 (1580-1770)	1853 (1640-2070)	1576 (1315-1815)
Devonrace	1032 (900-1087)	1419 (1050-1700)	1767 (1650-1885)	1235 (1090-1345)
Rød, kullet Race		1400 (1175-1625)	1705 (1650-1760)	1460 (1350-1550)
Welsh Race		1462 (1330-1685)	1920 (1860-2050)	
Højlandsrace			1583 (1385-1800)	1284 (1100-1385)
Krydsninger	1275 (1040-1460)	1678 (1370-1885)	1843 (1670-1935)	1430 (950-1770)

De store Spring i Kviernes Vægt, som Skalaen fremviser, ere et Udtryk for en meget stor Aldersforskjel; der var Kvier paa $1\frac{1}{2}$ Aar og paa henimod 4 Aar. Naar der ikke finde Vægtangivelse for Højlands- og Walske Stude i ung Alder, er det fordi saadanne ikke fandtes fremstillede paa Skuet; disse Racer modnes saa silde, at det ikke betaler sig at indlede Fedningen saa tidlig. Det røde, kullede Kvæg har jeg ikke tidligere omtalt, da det endnu spiller en temmelig underordnet Rolle i England, det hører hjemme i Nor- og Suffolk og maa antages at være et Resultat af den oprindelige stedlige Landraces Paavirkning af Gallowaykvæget, der i Slutningen af forrige og Begyndelsen af dette Aarhundrede i rigelig Mængde førtes til disse frugtbare Distrikter. Skalaen lader En formode, at Krydsningerne i Almindelighed opnaa en ligesaa stor eller endog større Vægt end de rene Racer. Det er ogsaa Tilfældet, men vel at mærke naar Krydsningsproduktet er Frugten af to rene Racers Sammenparren, saaledes som det har været Tilfældet med de Dyr, der i Skalaen omtales som Krydsninger.

De Bekostninger, der ere forbundne med at bringe Dyrene op til den angivne Vægt i saa ung en Alder, er det vanskeligt at faa fat paa, da Fedeskuekatalogerne ikke give nogen Oplysning om det anvendte Foder, og det almindelige Svar, man faar paa Fodringsspørgsmaalet hos de Landmænd, der have Kvæg under Forberedelse til Fedeskue, er følgende: vi kunne ikke sige bestemt, hvormeget vi give, men vi give saa meget, vi kunne faa Dyrene til at æde; vi begynde Forberedelsen i Tide; vi vælge de mest velsmagende sammentrængte Foderstoffer, og vi pleje Dyrene saa godt, det er muligt. — En noget mere indgaaende Oplysning skal jeg dog fremføre fra et meget bekjendt Landbrug i England, jeg besøgte, hvor man aarlig tager Præmier paa de store Fedeskuer. — En almindelig Fremgangsmaade dér er denne, at man kjøber nogle af de bedste Præmiedyr paa Fedeskuet — altsaa gode, stærkt fedede

Dyr — og dem præparerer man saa yderligere til Fremstilling paa næste Aars Fedeskue. — Jeg var netop paa Farmen kort efter Julefedeskuet i London, altsaa strax efter at Dyrene vare indkjøbte, og den daglige Ration for de 3 Aars gamle Oxer bestod da af følgende: 5 Pd. Waterlookager, 4 Pd. Bønnemel, 3 Pd. Ærter, 2 Pd. Byg, 2 Pd. Havre, 2 Pd. Klid, 70—80 Pd. Rodfrugter og Hø, Rodfrugterne bleve skaarne og blandedes med skaaret Hø og Halm. Man vilde gaa op til 20 Pd. Kraftfoder daglig og vedblive dermed til henimod næste Skue (d. v. s. c. 1 Aar). De yngre Dyr fodredes ikke slet saa kraftig af Frygt for svulne Ben og daarlige Klove. Fodret fordeltes paa to Hovedmaaltider Kl. 5 $\frac{1}{2}$ Morgen og 2 $\frac{1}{2}$ Efterm., ved Middagstid fik Studene et Extrafoder af rene, skaarne Rodfrugter; Kl. 8 Aften lunket Kliddrikke. Efter hvert Maaltid blev Krybben omhyggelig rensed, men i Hækken var der altid langt Hø, som Dyret kunde tage efter Behag, et Kar med frisk Vand og en Saltsten fandtes stadig i Boxen. De ældre Stude og Kvier havde hver sin rummelige, overdækkede velstrøede Box (4 Alen bred, 8 Alen lang), der stod i Forbindelse med en aaben Gaard af samme Størrelse Indtil 1 $\frac{1}{2}$ Aars Alderen delte de Par om Par samme Rum. Hver Dag gik Oppasseren en Tur med Dyrene. — Naar næste Skuetid nærmede sig, skulde der foretages en Rangement og de bedste indmeldes.

Da det mulig kan have Interesse at høre lidt om almindelige Vægtforhold, skal jeg fremsætte nogle faa Tal.

Herefordkvæg:

Mr. H. R. Hall, Holme Lacy, Hereford angav til mig: Den almindelige Vægt af godt forberedte, græsfedede Stude tjenlige til Afgang i 2 $\frac{1}{2}$ a 2 $\frac{3}{4}$ Aars Alderen er 576—648 Pd. (slagtet Vægt).

Mr. John Hill, Felhampton Court, Shropshire opgav mig den almindelige Vægt af 2 Aars markedsfede Herefordstude til 580 Pd. (slagtet Vægt).

I Macdonnald and Sinclairs Afhandling: »The Hereford Cattle« findes adskillige Angivelser om den Vægt, Herefordkvæget opnaar i forskellige bekjendte Besætninger. Jeg skal heraf fremsætte følgende. Side 270: Mr. Turner, The Lean, Hereford: Mine Stude sælges almindelig 2 a $2\frac{1}{2}$ Aar gamle, græsfedede og have da en Vægt af c. 727 Pd. (slagtet Vægt). S. 271, Mr. G. T. Forester, Sherlowe (Hereford): Mine 2 Aar gamle Stude, staldfedede i 2den Vinter opnaa en slagtet Vægt af 727—800 Pd. S. 273, Mr. George Child. Court of Note feder Herefordstudene fra Kalvealderen og sælger dem fede $1\frac{1}{2}$ Aar gamle; de have da en Vægt af c. 580 Pd. (slagtet). S. 276, Mr. John Hill, Felhampton Court, Tyrekalve ej gode nok til Avl fedes og sælges 1 Aar gamle og opnaa en slagtet Vægt af 536 Pd. S. 327, Messrs Mc. Connel and Wood, Australien eje 7000 Stkr. Herefordkvæg. Deres Stude, fødte paa Græs alene, sælges $3\frac{1}{2}$ Aar gamle og og have da i Gjennemsnit en slagtet Vægt af 680 Pd.

Som Bevis paa, at Herefordkvæget ogsaa i gamle Dage vare kjæmpemæssige Dyr skal jeg fremdrage et Exempel fra Macdonnald and Sinclairs. »The Hereford Cattle« S. 131: I Aaret 1779 udstillede Mr. Campbell en Herefordstud i Greenwich. Den var 7 Aar gammel, Højde 5 Fod 2 Tommer, Længde fra Nakkekam til Halerod 8 Fod 3 Tommer, Brystomfang 9 Fod. Levende Vægt 3000 Pd., slagtet Vægt 1740 Pd. Den vægtigste Oxe, der omtales fra Aarhundredets Begyndelse fededes af Mr. Westcar og vejede 2000 Pd. (slagtet).

Anguskvæget:

Den almindelige Vægt paa de skotske Stude, der sendes fra Aberdeen til London, hvoraf de fleste ere Anguskrydsninger, er ifølge Hovedsælgerens Udtalelse til mig 80—90 Londonerstone slagtet = 580—655 danske Pd. Alderen i Reglen $2\frac{1}{2}$ Aar.

Macdonnald and Sinclair skrive i deres Afhandling »On polled Cattle« Side 86: Tidligere kom Anguskvæget ikke til Londons Julemarked, før de vare $3\frac{1}{2}$ —4 Aar

gamle, den almindelige slagtede Vægt var da 11—12—13 Centner. Nu bringes de dertil i en Alder af 30—34 Maaneder, og den slagtede Vægt i den Alder er 7—8—9 Centner, enkelte naa endog op til 1000 Pd. — S. 384: En bekjendt Opdrætter Mr. Mac Combie of Easter Skene sælger sine Stude i 2¹/₂ Aars Alderen, staldfedede uden at have givet dem Kager i Græstiden, og de opnaa da en slagtet Vægt af 650—900 Pd. S. 378: Mr. W. Whyte, Spott, Kirriemuir oplyser: Hans Stude holdes i god Kondition indtil 2 Aars Alderen, da de begynde at forberedes til Fedning. Det er dog først de 3 à 4 sidste Maaneder før Afgangen, Fodringen rigtig forceres. Almindelig sælges de i 3 Aars Alderen og veje da 8—900 Pd. slagtet.

Sussexkvæget:

Mr. Colemann skriver S. 141 i sin Bog »The Cattle, Sheep and Pigs of Great Britain«: 3aarige, velfedede Sussexstude opnaa almindelig en slagtet Vægt af 945 Pd.

Gallowaykvæget.

I sidstnævnte Værks Side 151 anføres: Ved den almindelige Behandling opnaa de 3aarige Gallowaystude en slagtet Vægt af 650 Pd. Gillespie omtaler i sin Bog »The polled Galloway Breed of Cattle« Side 10 angaaende Vægten af Gallowaykvæg, at følgende kan tages som en god almindelig Vægt af vel fedede Dyr;

Alder.		Levende Vægt.	Slaget Vægt.
1 Aar	3 Maaneder.....	820 Pd.	480 Pd.
2 »	3 —	1280 »	760 »
3 »	3 —	1590 »	975 »
4 »	1820 »	1130 »

Sammenligne vi denne Racebeskrivelse med den tidligere Omtale af Racernes Udbredelse, ville vi finde, at det er de mere forædlede, tidligst modne Racer, der have